

ХТО З НАС не знає про історію Острозької академії. Історики шукають і знаходять все нові цікаві факти про її діяльність. Добрим знаком вшанована у місті пам'ять прославлених мужів, подиву гідних, які 350—380 років тому засідали попри кпини різноголосих зайд «серця юних українців зернами знань», прищеплювали їм повагу до рідного слова, до батьківської віри.

Є чим пишатися і гошанцям. Вслухаймося у малиновий передзвін дзвонів величної церкви нашого райцентру. Цей храм є свідком величчя наших земляків, свідком самопожертви великих синів України.

У 1638 році гошанська поміщиця княжна Регіна Соломирецька заклала у Гощі при вже існуючій церкві Святого Михайла православний чоловічий монастир. Та цим не вичерпуються благородні справи нашої славетної пращурки. Усвідомлюючи величезну роль православ'я у протистоянні ополченню українців, дбаючи про відродження їх національної самосвідомості та пробудження патріотизму, княжна відкриває при монастирі у 1639 році вищу школу — Гошанський колегіум.

Головним опікуном даного навчального закладу став Київський митрополит Петро Могила. Той факт, що новостворена вища школа дістала з благословення духовного наставника усієї української освіти, дає підставу стверджувати, що Гошанський колегіум перейняв «порядки шкіл київських», і, насамперед, Київського колегіуму. Таким чином, Гошанський колегіум мав таку ж організаційну структуру, що й і вищий учбовий заклад Києва та більшість тогочасних європейських вузів.

Керував колегіумом ректор. Його першим заступником був префект, в обов'язки якого входив контроль за учбовим процесом і виконанням програм.

Вчителів менших класів колегіуму називали диаскалами, магістрами, або просто учителями, старших — професорами. Молодших школярів називали учнями або студентами, старшокласників же величали студентами. Факультетів у колегіумі не було. Викладання велось по так званих ординарних класах. В історичних документах не збереглося свідчень про кількість навчальних предметів і об'єм програм Гошанської вищої школи.

Втім, тогочасна практика організації навчаль-

ного процесу в Київському (рік заснування 1632), Кременецькому (1636 р.), Вінницькому (1638 р.) колегіумах дає підставу допускати аналогії. Програми вищезгаданих вузів охоплювали вивчення слов'янської, української, грецької, латинської, польської мов, а також граматики, діалектики (філософія), арифметики, геометрії, астрономії, музики.

Вивчали студенти також поетику і риторіку. Уроки поетики вважалися цікавим й корисним заняттям, де слухачів знайомили із правилами написання різножанрових поетичних творів: віршова-

них комедій, трагедій, драм, епіграм тощо. Школярі та студенти нинішнього двадцятого століття можуть лише позаздрити їх далеким ровесникам, які у сімнадцятому столітті вивчали й риторіку. В класах риторики студенти писали листи, а також оволодівали навичками ораторського мистецтва. Тобто вчилися красиво говорити, виступати з промовами на різних веселих і сумних заходах.

Викладацький склад Гошанської вищої школи був сформований в основному з кращих професорів та студентів старших класів Київського колегіуму. Першим ректором Гошанського колегіуму був Гнат Оксентович Старушич, блискучий представник київської богословної науки. З архівних документів відомо, що ректором колегіуму в Гощі був також Інокентій Гізель. Він народився у німецькій сім'ї, закінчив Київський колегіум, слухав лекції у Замойській академії, в університетах Англії. Був професором філософії. З 1646 по 1656 роки І. Гізель — ректор Києво-Могилянської академії. Гетьман Богдан Хмельницький дуже шанував його і доручав ряд важливих дипломатичних місій. З 1656 по 1683 рік Гізель був архимандритом Києво-Печерського монастиря і управителем Лаврської друкарні.

Відомо, що навчав дітей у Гощі й Лазар Баранович, теж один з найосвіченіших людей свого часу, відомий поет і просвітитель. Народився він у багатій сім'ї, навчався у Київському колегіумі. Ще під час навчання у старших класах ректорував у Гощі. Потім продовжив освіту в кількох закордонних академіях. Повернувшись у Київ, став професо-

НАША ІСТОРІЯ

ЗАСЛУЖИЛИ ДОБРУ ПАМ'ЯТЬ

ром, а з 1650 року — ректором Київського колегіуму. Пізніше Баранович був архієпископом у Чернігові, де заснував школу і друкарню. Все його життя і діяльність пройнята патріотизмом. «Єдине моє бажання, — писав Л. Баранович у 1669 році, — залишити після себе праці мої на користь церкви божій і заслужити від людей добру пам'ять».

ТАКИМ ЧИНОМ, є всі підстави стверджувати, що у першій половині сімнадцятого століття Гоща стояла в ряду відомих просвітницьких центрів України. Тим паче, що з легкої руки Регіни Соломирецької у 1639 році тут було засновано і кілька початкових шкіл. Крім того, з польських історичних джерел відомо, що католицькі учебні заклади існували у нашому селищі ще наприкінці XVI століття (саме в одному з них навчався Дмитро Самозванець).

Рік закриття Гошанського православного колегіуму невідомий. Однак, аналізуючи ті рідкі історичні свідчення, які збереглися до сьогоднішніх днів, можна допустити, що після того, як в 1641 році Гоща переходить з рук Регіни Соломирецької Адаму Кислю, колегіум не припинив відразу свою діяльність. Новий хазяїн хоч і був знатним шляхтичем, але відзначався віротерпимістю. Підтвердження цьому є скарга у 1644 році сусіда Кисля пана Вільгирського, на те, що у Гощі активно діє заборонена польським королем секта арбан. Логічно допустити, що володар Гощі не переслідував і представників православ'я. Та й факт при-

мусового закриття колегіуму, що на той час був вже досить відомим широкому загалу, неодмінно не пройшов би повз увагу літописців.

Втім, з впевненістю можна стверджувати, що вже у 1669 році Гошанський православний колегіум, на жаль, вже не існував. Бо після зречення короля Яна Казимира від престолу представники правобережної козацької старшини на виборчому сеймі вимагали, щоб, окрім Києва, православні академії були засновані ще в Гощі й Могилеві і аби у наданих містах іезуїти не могли тримати своїх шкіл. Тобто логічно допустити, що якби православний колегіум у Гощі в 1669 році ще існував, то ставилося б лише питання про надання йому вищого статусу академії, а не про заснування нового учбового закладу...

Валерій МЕЛЬНИЧУК, вчитель історії, завуч Томахівської НСШ.

На фоторепродукціях: ректор Гошанського колегіуму І. ГІЗЕЛЬ, професор Л. БАРАНОВИЧ, гошанський поміщик А. КИСЛЬ.